

TA'LIM JARAYONIDA RAQAMLI PLATFORMALAR VA DASTURIY TA'MINOTDAN FOYDALANISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Tengelbayeva Dinora Muratovna

Nukus davlat pedagogika instituti doktoranti

Annotatsiya. *Mazkur tezisdagi ta'lim jarayonida raqamli platformalar va dasturiy ta'minotdan foydalanishning pedagogik jihatlari tahlil qilinadi. Raqamli ta'lim vositalarini o'quv jarayoniga integratsiyalashda yuzaga keladigan metodik, didaktik va tashkiliy muammolar yoritilib, ularni bartaraf etishning pedagogik shart-sharoitlari asoslanadi. Shuningdek, raqamli platformalardan foydalanishda talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etish, individual ta'lim trayektoriyasini shakllantirish, monitoring va tezkor qayta aloqani ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratiladi.*

Kalit so'zlar: *raqamli ta'lim, raqamli platforma, dasturiy ta'minot, ta'lim jarayoni, mustaqil ta'lim, raqamli kompetensiya, pedagogik texnologiya, individual ta'lim trayektoriyasi, monitoring, qayta aloqa.*

Bugungi kunda jamiyatning jadal raqamlashtirilishi oliy ta'lim tizimida ham mazmun va texnologik jihatdan tub o'zgarishlarni talab qilmoqda. Raqamli platformalar, elektron ta'lim resurslari va maxsus dasturiy vositalarning ta'lim jarayoniga keng tatbiq etilishi o'qituvchi va talaba o'rtasidagi pedagogik hamkorlikning yangi shakllarini yuzaga keltirmoqda. Bunda raqamli vositalar faqat axborotni yetkazish vositasi sifatida emas, balki ta'lim faoliyatini tashkil etish, boshqarish, nazorat qilish hamda individuallashtirish imkonini beruvchi pedagogik muhit sifatida namoyon bo'ladi [1; 2].

Shu bilan birga, raqamli platformalar va dasturiy ta'minotni ta'lim jarayoniga joriy etishning o'zi kutilgan pedagogik samaradorlikni kafolatlamaydi. UNESCOning 2023-yilgi Global Education Monitoring hisobotida ta'lim texnologiyalarining ta'siri kontekst, pedagogik yondashuv, tenglik, barqarorlik va foydalanish shartlariga bog'liqligi ta'kidlanadi [1]. Demak, mazkur masalani faqat texnik yoki axborot-texnologik muammo sifatida emas, balki kompleks pedagogik muammo sifatida tadqiq etish zarur.

Raqamli platformalardan foydalanishda kuzatilayotgan asosiy pedagogik muammolardan biri — texnologik imkoniyatlar bilan pedagogik maqsadlar o'rtasidagi muvofiqlikni ta'minlashdir. Amaliyotda ayrim hollarda platformaning funksional imkoniyatlari ustuvor qo'yilib, uning muayyan didaktik vazifani hal qilishdagi samaradorligi ikkinchi darajaga tushib qolishi mumkin. Natijada ta'lim jarayonining raqamlashtirilishi an'anaviy o'quv materiallarini elektron shaklga o'tkazish bilan cheklanib, raqamli muhitning interaktivlik, adaptivlik, individuallashtirish va tezkor qayta aloqa imkoniyatlaridan yetarlicha foydalanilmaydi [1].

Ikkinchi muhim muammo pedagoglarning raqamli va metodik kompetensiyalarini o'zaro uyg'un rivojlantirish bilan bog'liq. O'qituvchining muayyan platformadan texnik jihatdan foydalana olishi uning raqamli pedagogik faoliyatga to'liq tayyorligini anglatmaydi.

DigCompEdu modeli pedagogning raqamli kompetensiyasini ta'lim resurslari, o'qitish va o'rganish, baholash, o'quvchilar imkoniyatlarini kengaytirish hamda ularning raqamli kompetensiyasini rivojlantirish kabi yo'nalishlarda ko'rib chiqadi [2]. Texnologik, pedagogik va predmet mazmuni bilimlarining uyg'unligi TPACK konsepsiyasida ham asoslangan [3].

Uchinchi pedagogik muammo talabani raqamli muhitdagi mustaqil o'quv faoliyatini samarali tashkil etish bilan belgilanadi. Raqamli platformalar talabalarga o'quv materiallaridan makon va vaqtga nisbatan erkin foydalanish imkonini bersa-da, bunday erkinlik o'z-o'zini boshqarish, vaqtni rejalashtirish, akademik mas'uliyat va refleksiv faoliyatning yuqori darajada shakllanganligini talab qiladi. O'zini o'zi boshqarib o'rganish nazariyasida talabani maqsad qo'yishi, faoliyatini nazorat qilishi va natijalarni refleksiv baholashi muhim omillar sifatida qaraladi [4].

Ta'lim jarayonida raqamli platformalardan foydalanish samaradorligini oshirish uchun ta'lim mazmunini raqamli muhitga mos loyihalashtirish, talabalarning individual xususiyatlari va tayyorgarlik darajasini hisobga olish, interaktiv o'quv faoliyatini tashkil etish, mustaqil ta'limni boshqarish, o'zlashtirish natijalarini uzluksiz monitoring qilish, tezkor va mazmunli qayta aloqani yo'lga qo'yish hamda refleksiya va o'z-o'zini baholash imkoniyatlarini yaratish muhimdir.

Raqamli va an'anaviy ta'lim shakllarining maqsadli uyg'unlashtirilishi ham pedagogik samaradorlikni oshirish imkonini beradi. Garrison va Kanuka aralash ta'limning oliy ta'limdagi transformativ imkoniyatlarini o'quv tajribasini qayta tashkil etish, yuzma-yuz va onlayn faoliyatning kuchli jihatlarini birlashtirish bilan izohlaydi [5]. Shu nuqtai nazardan, raqamli platforma alohida texnologik vosita emas, balki yaxlit pedagogik tizimning funksional komponenti sifatida loyihalashtirilishi lozim.

Raqamli platformalarning yana bir muhim pedagogik imkoniyati — ta'lim jarayonini individuallashtirishdir. Talabani o'quv faoliyati haqidagi ma'lumotlarni tizimli tahlil qilish uning o'zlashtirish sur'ati, topshiriqlarni bajarish faolligi va yuzaga kelayotgan qiyinchiliklarni aniqlash imkonini beradi. Mazkur ma'lumotlar asosida individual topshiriqlar, qo'shimcha resurslar va tegishli pedagogik tavsiyalarni taqdim etish mumkin. Bu esa individual ta'lim trayektoriyalarini qo'llab-quvvatlovchi moslashuvchan ta'lim modelini shakllantirish uchun metodik asos yaratadi.

Biroq ta'limning raqamlashtirilishi jarayonida akademik halollik, axborot xavfsizligi, raqamli tenglik va talabalarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish kabi masalalar ham pedagogik e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Ayniqsa, sun'iy intellekt vositalarining ta'lim amaliyotiga kirib kelishi talabani mustaqil fikrlashi, ijodiy faoliyati va o'quv natijalarini xolis baholashga nisbatan yangi pedagogik talablarni shakllantirmoqda [1].

Shundan kelib chiqib, raqamli platforma yoki dasturiy ta'minotning pedagogik samaradorligini uning texnik funksiyalari soni bilan emas, balki talabani faol o'quv subyekti sifatidagi mustaqilligi, motivatsiyasi, refleksiyasi, o'z-o'zini boshqarishi va kompetensiyalarini rivojlantirishga qay darajada xizmat qilishi bilan baholash maqsadga muvofiq.

Xulosa. Ta'lim jarayonida raqamli platformalar va dasturiy ta'minotdan foydalanish ko'p komponentli pedagogik muammo hisoblanib, uni hal etish texnologik, didaktik, metodik va tashkiliy omillarning o'zaro uyg'unligini talab etadi. Raqamli vositalarning ta'lim samaradorligiga ta'siri ularning mavjudligi bilan emas, balki pedagogik maqsadlarga muvofiq loyihalashtirilishi va qo'llanilishi bilan belgilanadi. Shu sababli raqamli ta'lim muhitini yaratishda talabning mustaqil faoliyatini boshqarish, individual ta'lim trayektoriyasini qo'llab-quvvatlash, uzluksiz monitoring va qayta aloqani ta'minlash hamda pedagoglarning raqamli-metodik kompetensiyalarini rivojlantirish ustuvor yo'nalishlar sifatida qaralishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms? Paris: UNESCO, 2023. DOI: 10.54676/UZQV8501. <https://gem-report-2023.unesco.org/>
2. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC107466/pdf_digcomedu_a4_final.pdf
3. Mishra P., Koehler M.J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. 2006. Vol. 108, No. 6. P. 1017–1054. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9620.2006.00684.x>
4. Zimmerman B.J. Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview // Theory Into Practice. 2002. Vol. 41, No. 2. P. 64–70. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4102_2
5. Garrison D.R., Kanuka H. Blended Learning: Uncovering Its Transformative Potential in Higher Education // The Internet and Higher Education. 2004. Vol. 7, No. 2. P. 95–105. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2004.02.001>